

Qarabağ – qədim türk yurdu, ərlər oylağı

Azərbaycanın uğurlu lokal antiterror tədbirlərindən dərhal sonra ermənilərin katalikosu TV kanallarında dünyadakı həmcinslərini birləşməyə, çarpışmanı davam etdirməyə çağırırdı. Bu harayın ardınca sentyabrın 28-də Qarabağdakı separatçıların qondarma qurumu– Xankəndi xuntası özünü buraxdığını bütün dünyaya elan etdi.

Mən bədnam hay-qriqorian kilsəsinin Qarabağ münaqişəsində mürtəce rolunu, din mərkəzinə yaraşmayan faşist mövqeyini, terror əməllərini, hələ sovet dönəmində kilsələri silah-sursat anbarlarına çevirməsini, keşişlərin daşnakçı terrorçularla birgə dinc əhalinin hərəkət etdiyi yollara minalar basdırmasını bir kənara qoyub hayların tarixi istinadgaha çevirdikləri Artsax sözü barədə danışmaq istəyirəm. Ermənilər bu sözlə Qarabağ toponimini unudurmaq istəyirdilər. Lakin unudurdular ki, Qarabağ kimi Artsax da türk mənşəlidir.

Əski çağlardan dədə-babalarımız Arazın bu tayını Qarabağ – iri bağ, bağ-bağatlı torpaq, o tayını Qaradağ – iri dağ, dağlıq yer adlandırmışlar. Qaradağ adı Türkünstandan tutmuş Anadoludan o yanlaradək neçə-neçə ölkələrdə mövcuddur. O ki qaldı “Artsax” sözüne bu kəmsavad, bədbəxt toplum bilmir ki, həmin etnoniminin dəyişilmiş şəkli olan “Ərsaç” da türkcədir. “Ərməniyyə”ni “Armenia” elədikləri kimi, “Ərsaç”ı da “Artsax”a çevir-

mişlər. Ərsaç “ər” və “saç” sözlərinin birləşməsindən yaranmışdır. “Saç ərləri” Saç kişiləri deməkdir. “Saç” etnonimi qədim türk tayfasının adıdır. Və bu sözə haralarda rast gəlinmir... Dünya ədəbiyyatının ilk nümunələrindən olan Saçqalar, Saxa Respublikası, Saxalin yarımadası... Yunan tarixçisi Herodot Azərbaycanın İsmayılı rayonundan Balakənin çevrələrindəkə ərazinin “Sakasen” adlandırıldığını yazmışdır. VIII Roma legionu Britaniyaya gedəndə sakslar–saçlar burada məskunlaşmışdılar.

Dağlar qoynundakı cənnət guşədə Şəki, Zaqatala toponimlərinin yaranmasında Saç etnonimi birbaşa iştirak etmişdir. Dünya dillərində ş-s-z səsləri bir-birinə keçir. Məsələn, “şeytan” sözü Avropa dillərində “satan” kimi işlənir. Biz “baş”, “beş”, “talış” deyirik. Qazaxlar və Qırğızlar isə “bas”, “bes”, “talas” deyirlər. Bizdəki Şəki toponimi Kırmda “Saki” kimi tələffüz edilir. Müalicə kurortları ilə məşhurlaşmış şəhər dünyada “Saki” kimi tanınır. Yeri gəlmişkən, deyim ki, Azərbaycanda ikinci

Şəki ölkəmizin güneyindəki Zəngəzur vilayətindədir. Babəkin tutulduğu tarixi Şəki şəhəri erməni işğallarından sonra kəndə çevrilmiş, 1988-ci ilədək yaşamışdır. Quzeydəki Balakən toponimi tarixən Balasaqun (oxu: balasaq), Zaqatala isə Saç tala olmuşdur.

Əgər haylar indiki Qarabağın min illər öncə Artsax adlandırılması

haqqında dəlil-sübut tapıblarsa, çox gözəl, alqışlayırıq. Amma bunun onlara nə aidiyyəti? Bəyem onlar saç türklərinin törəmələridirlər? Bəlkə, Şəki, Zaqatala, Balakən bölgəsi də Hayastan imiş, xəbərimiz olmayıb. Və nə yaxşı ki, dəmir yumruq onların sərsəm başlarını əzdi, yoxsa Qarabağda uğur qazansaydılar qədim Sakaseni – Şə-

kini, Zaqtalanı, Balakəni də “Artsax”a qatacaqdılar.

Güman etmək olar ki, Almaniyanın Saksoniya əyalətinin Anqlosas termininin, İngiltərədə əfsanəvi Kral Arturun (Ərtur) saçlarla bağlılığı var. Bütün bunlar, ən önəmlisi dilimizlə, tariximizlə, coğrafiyamızla bağlı olan saçlar ciddi araşdırmalar tələb edir. Və bu araşdırmaların sonucunu əcnəbi dillərdə nəşr etmək gərəkdir. Axı, bizlər əski türklərdən olan Saçların genlərini, dillərini daşıyıyıq. Nədən indiyə qədər saçqalar tərcüməsi ilə nəşr olunub xalqımızın ixtiyarına verilməmişdir? Təəssüf ki, sovet dönəmində, Stalin–Mikoyan antitürk despotizm dönəmində buna qəti yol verilmirdi. Belə təşəbbüs göstərmələr fiziki və mənəvi cəhətdən məhv edilirdilər. Rəhbər qurumlar, Azərbaycan Elmlər Akademiyası Moskvadan idarə olunurdu. Milli varlığa arxa çevirənlər buna imkan vermirdilər. Bəs indi niyə susqunluq davam edir? Əks halda katalikos dünya ermənilərini “Artsax” uğrunda ölüm-dirim savaşına çağırır. Qarabağ kimi Artsax da Azərbaycandır! Bunu bütün dünya bilməli və qəbul etməlidir.

Fazil GÜNEY,
Əməkdar jurnalist, yazıçı,
fəlsəfə doktoru